

Dr. sc. Samir Vrabec  
Leo Akšamović, student Pravnoga fakulteta Osijek  
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Pregledni znanstveni rad  
UDK 342.511

# USTAVNO - POLITOLOŠKE OSNOVE O INSTITUCIJI DRŽAVNOGA POGLAVARA

**Sažetak:** U ovome radu autori su izvršili analizu i pregled osnova o instituciji državnoga poglavara u ustavnopravnoj i političkoj znanosti. Učinjen je kratki pregled povijesnog razvoja institucije državnoga poglavara, razmotrena pravnoteorijska korelacija utvrđivanja oblika vladavine u određenoj državi i prirode položaja državnoga poglavara, te odnos državnoga poglavara i modela ustrojstva vlasti, kao i suvremeni položaj monarha. Uz uvažavanje svih problema i nedostataka usporedbi i uočavanja, autori daju sumarni pregled poslova koji su pretežno, ali naravno ne i svugdje kumulativno, vezani uz funkciju državnoga poglavara neovisno o modelu ustrojstva vlasti i obliku vladavine državne zajednice na čijem je čelu. Funkcije i ovlaštenja državnim poglavarima u različitim državama pripadaju u različitom opsegu i oni ih ostvaruju na različite načine, no, autori zaključuju da pri njihovu razmatranju treba uzeti u obzir i političke okolnosti i psihološke značajke konkretne osobnosti (ličnosti) državnoga poglavara.

**Ključne riječi:** državni poglavar, monarh, predsjednik republike, individualni (inokosni, monokratski) državni poglavar, kolegijalni (kolektivni) državni poglavar, supotpis, promulgacija, 'pridržane ovlasti', pomilovanje

## UVOD

Državni poglavar (šef države) je osoba ili državno tijelo koje predstavlja državnu zajednicu i njezin suverenitet u međunarodnim i unutarnjim odnosima, a čija uloga uključuje i personificiranje kontinuiteta i legitimiteta države, kao i neka druga ovlaštenja, osobito u odnosu na formiranje i rad vlade.<sup>1</sup>

Kako je povijesno pozicija državnoga poglavara proistekla iz monarhije to u pogledu uporabe pojmova državni poglavar i šef države pojedini autori navode povezanost prvoga izraza s monarhijama ili državama s monarhijskom tradicijom, dok bi drugi izraz bio više demokratiziran i vezan za države republikanskog uređenja. Mi ih u ovim razmatranjima smatramo ravnopravnima, dajući prednost i upotrebljavajući izraz državni poglavar, jer smatramo da se time ne mijenja bit u razmatranjima o ovom državnom tijelu (organu).

<sup>1</sup> Usp. Đorđević, Jovan, Ustavno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 532; Marković, Ratko, Izvršna vlast, Savremena administracija, Beograd, 1980., str. 112

Položaj državnoga poglavara kako ga danas izučava i određuje suvremeno ustavno pravo i politička znanost rezultat je povijesnoga razvoja položaja monarha - od despotske, apsolutne i ograničene monarhije<sup>2</sup>, pa do republike u kojoj njegovu ulogu preuzima institucija predsjednika države.

## 1. POVIJESNI RAZVOJ INSTITUCIJE DRŽAVNOGA POGLAVARA

Premda je teško iz teorija o broju i sadržaju državnih funkcija kao i utvrđivanja njihovih obilježja prema tipičnim kategorijama pravnih akata koje donose razmotriti i izvesti neka opća gledišta o poziciji državnoga poglavara, ipak se može uopćeno zaključiti da je u većini pozitivnopravnih sustava izvršna funkcija podijeljena između državnoga poglavara i vlade<sup>3</sup>. Pri tome se uzima da je državni poglavar formalni, a ponegdje i stvarni šef egzekutive. Međutim, ovakav rezultat proistekao je iz razvoja koji je započeo s objedinjavanjem svih državnih funkcija u "krilu" monarha, kao i specifičnoga gledišta na problem suvereniteta i njegova nositelja.

Dok je gledište o državnom poglavaru kao predstavniku državne zajednice i njezina kontinuiteta i legitimiteta ostalo nepromijenjeno do danas, ono je o državnom poglavaru kao nositelju državnoga suvereniteta i šefu egzekutive doživjelo bitne promjene.

Riječ je o političko - filozofskoj i ustavnopravnoj evoluciji koja je pratila, a negdje i prethodila povijesnim promjenama položaja monarha kao suverena.<sup>4</sup> Od apsolutne monarhije u kojoj monarhu "... pripada suverena vlast a svi ostali su njegovi podanici"<sup>5</sup> i gdje je on vrhovna vlast, pa stoga i iznad prava do shvaćanja u primjerice ustavnopravnom razvoju Engleske<sup>6</sup> i političkih filozofa 18. st. da je i on podređen pravu, gdje monarh samo može vršiti povjereni mu suverenitet od strane naroda - povijesni razvoj od monarha kao nositelja suvereniteta (*'Etat ce moi!*) do monarha kao eventualnog "vršitelja" nacionalnoga suvereniteta. U tom smislu se u teoriji prava pri razmatranju oblika vladavine u određenoj državi razlikuju dva bitna elementa: pravni položaj nositelja suvereniteta i pravni položaj državnoga poglavara.<sup>7</sup> Položaj monarha kao šefa izvršne vlasti također prati promjenu od vremena kada zbiljski postavlja i mijenja svoje ministre prema vlastitoj volji neovisno o stavu predstavničkoga tijela, preko situacije kada uviđa da će biti u boljim odnosima s predstavničkim tijelom postavi li ministre koji uživaju povjerenje "obiju strana", do vremena kad ministri traže i trebaju samo

2 Razgraničenje ovih tipova monarhija proizlazi iz kriterija koje je još postavio Montesquieu. Despotska i apsolutna su obje neograničene monarhije, ali se u apsolutnoj neograničena vlast monarha vrši putem zakona, kojemu je potčinjen i sam monarh, dok je vlast monarha u neograničenoj monarhiji prepuštena njegovoj (samo)volji i nahodanju - vidi u Marković, Ratko, op. cit., str. 114

3 Vidi Sokol, Smiljko, Razlikovanje funkcija u državi i organizacija vlasti u Sokol, Smiljko, Smerdel, Branko, Organizacija vlasti, Informator, Narodne novine, Zagreb, 1988., str. 4-11

4 "Pojam suverenosti oblikovan je u feudalnoj državi u trenutku kad kralj podvrgava pod svoju vlast sve dotada manje ili više neovisne feudalece" u Sokol, Smiljko, Oblikovanje shvaćanja o temeljima i organizaciji vlasti u državi u Sokol, Smiljko, Smerdel, Branko, op. cit., str. 12

5 Hobz, Tomas, Levijatan, Kultura, Beograd, 1961., str. 152

6 *Act of Settlement* iz 1701. god. u toč. 4 sadrži: "I budući da je pravo Engleske urođeno pravo njenog naroda i da se svi kraljevi i kraljice koji se budu uspjeli na prijestolje ovog Kraljevstva moraju vladati u skladu s tim pravom ..." - prijevod Kurtović, Šefko, Hrestomatija opće povijesti prava i države, 1. knjiga, Pravni fakultet, Zagreb, 1999.

7 Prema Pitamiću državni poglavar je "najviši" državni organ zbog njegovog reprezentativnog položaja u međunarodnim odnosima i posebnog statusa u međunarodnom pravu, no to ne mora značiti i kako je on najviše tijelo vlasti u određenoj državi - Pitamić, Leonid, Država, Ljubljana, 1927., str. 272-273; prema Beriću "nositelj suverenosti i poglavar države mogu biti ista osoba, ali mogu biti i različite. U apsolutnoj monarhiji je monarh i nositelj suverenosti i državni poglavar." u Perić, Berislav, Država i pravni sustav, Narodne novine, 1992., str. 101; usp. Lukić, Radimir, Uvod u pravo, Beograd, 1968., str. 135

povjerenje predstavničkoga tijela - povijesni razvoj od monarha kao stvarnog do gotovo samo nominalnog šefa izvršne vlasti.<sup>8</sup>

Kao što smo naveli institucija državnoga poglavara slijedi povijesnu sudbinu monarhija: u državama u kojima se monarhistički oblik vladavine uspio održati, monarh je zadržao poziciju državnoga poglavara, a gdje je uspostavljen republikanski oblik njegovu funkciju preuzeo je predsjednik države kao njegov demokratizirani i "neokrunjeni" pandan.

## 2. ODNOS USTAVNOG SUSTAVA, OBLIKA VLADAVINE I PRAVNOG POLOŽAJA DRŽAVNOGA POGLAVARA. MONARHIJSKI I REPUBLIKANSKI DRŽAVNI POGLAVAR

U ustavnoj i politološkoj literaturi, kao i u teoriji prava uspostavljena je veza između uređenja pravnoga položaja državnoga poglavara u sustavu tijela državne vlasti i oblika vladavine u određenoj državi: monarhije i republike. Povezivanje oblika vladavine u državnoj zajednici i funkcije državnoga poglavara može se pratiti od djela filozofa antike preko renesanse i prosvjetiteljstva<sup>9</sup>, pa sve do danas.

Jedinstveni kriterij razlikovanja između republike i monarhije u pravnoj i političkoj teoriji još nije uspostavljen. Pretežiti broj autora kao bitnu značajku monarhije uzima nasljednost položaja državnoga poglavara za razliku od republike, dok bi druga bitna značajka monarhije bila monarhova neodgovornost. Pored ovih elemenata neki autori ističu i doživotnost i nepovredivost osobe monarha. Značajke republike bi se mogle izvesti kao svojevrsna negacija gore navedenih. Položaj monarha fiksiran je naslijednim slijedom monarhijske loze, dakle, neizboran i doživotan, i njegova pozicija je povijesno nastala i karakteristična je za sustav parlamentarne (kabinetske) vlade.<sup>10</sup>

Predsjednik republike, s druge strane, kao i drugi državni politički dužnosnici podliježe izboru, broj povjerenih mu mandata i njihovo trajanje je ograničeno, a način održavanja izbora najčešće je povezan sa širinom povjerenih mu ovlasti. Pri tome je moguće u poredbenom pregledu uopćeno pronaći tri sustava izbora predsjednika republike: neposredan izbor od strane građana, posredan izbor od strane redovnog ili za tu prigodu sastavljenoga predstavničkog tijela i posredan izbor od strane građana putem izbora od strane "posebnog biračkog tijela". Ovaj posljednji model poznat je danas isključivo u izbornom sustavu SAD-a pri izboru predsjednika od strane

8 1742. god. Sir Robert Walpole tadašnji britanski First Lord of Treasury (zapravo prvi suvremeni *Prime minister*) daje ostavku pošto je izgubio povjerenje Donjeg doma bez obzira što je i dalje imao povjerenje kralja

9 Georga II – o ovome razvoju i ulasku u uporabu u političkom životu Britanije izraza *Prime minister* vidi u Chrimes, S., B., *English Constitutional History*, Oxford University Press, 1978., str. 130-134

Već Aristotel u *Politeia-i* (I,7), preuzimajući ovaj koncept od Platona, daje pregled šest mogućih ustavnih oblika povezujući ih s brojem osoba i načinom na koji vladaju pojedinom državom; Machiavelli u prvom poglavlju "*Il Principe*" uspostavlja razliku između republika i kneževina (monarhija), između nasljednih i novih monarhija, a između novih na one koje su potpuno nove i one koje su pripojene nasljednoj državi – vidi u Machiavelli, Niccolò, *Vladar*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998., str. 90; Montesquieu u "*De l'Esprit des Loix*" u prvoj glavi druge knjige rasparavlja 'O prirodi triju raznih vladavina': republikanske, monarhijske i despotske – vidi u Montesquje, O duhu zakona, tom I, Filip Višnjić, Beograd, 1989., str. 18-40;

10 Iako nije isključivo prisutan samo u monarhijama. Tako Kurtović: "Ustav Treće Republike je najmanje 'francuski tip ustava'... ovaj je Ustav u europsku i svjetsku povijest uveo novinu: parlamentarnu republiku. Do tada se parlamentarnu vladu smatralo mogućom samo u monarhiji; ovaj ustav... spojio je nespojivo: parlamentarnu vladu i republiku." u Kurtović, Šefko, *Opća historija države i prava*, Narodne novine, Zagreb, 1989., str. 214

elektorskog kolegija (*electoral college*).<sup>11</sup> Neposredan izbor od strane građana najčešće znači i šire ovlasti, a kod posrednog izbora vrijedilo bi obrnuto.

Kao što smo gore već naveli suvremeni položaj državnoga poglavara razvio se iz povijesne pozicije monarha u odnosu na predstavničko tijelo, pa se, ponajviše promatrajući parlamentarni (kabinetski) sustav, državni poglavar u ustavno-političkom sustavu neke zemlje smatra stabilnim elementom koju stabilnost mu omogućuje njegova 'neodgovornost'.<sup>12</sup> U pogledu neodgovornosti državnoga poglavara Bačić naglašava: "Naravski, van spora je i da su i monarh i predsjednik republike odgovorni prema civilnom pravu. Oni će, dakle, biti odgovorni glede tužbi koje se tiču njihova privatnog vlasništva. No, u principu je monarh u novije vrijeme smatran neodgovoran u krivičnim stvarima...Predsjednik republike odgovara krivično za teška krivična djela; no predsjedniku obično sudi poseban sud".<sup>13</sup> Prema tome, kada govorimo o neodgovornosti državnoga poglavara imamo u vidu samo političku neodgovornost.<sup>14</sup> Odgovornost za postupke monarha, odnosno predsjednika republike pred predstavničkim tijelom preuzima resorni ministar ili vlada u cjelini (putem instituta *supotpisa, premapotpisa*), pa dakle vlada i predstavničko tijelo nasuprot državnom poglavaru predstavljaju nestabilni element ustavno-političkog sustava zemlje.

### 3. INDIVIDUALNI (INOKOSNI) I KOLEGIJALNI (KOLEKTIVNI) DRŽAVNI POGLAVAR

Poredbeno promatrajući instituciju državnoga poglavara može se zaključiti kako je ona danas individualna (monokratska, inokosna) u više nego pretežitom broju suvremenih država. U povijesti je pak, kao rezultat negativnih iskustava s individualnim državnim poglavarima despotičkih i apsolutnih monarhija, kao i radikalnih demokratskih zahtjeva građanskih, a kasnije socijalističkih revolucija bilo pokušaja i slučajeva ustrojavanja kolegijalnoga (kolektivnoga, zbornoga) državnoga poglavara.<sup>15</sup>

Prvi oblik kolegijalnoga državnog poglavara koji se zadržao i do danas, a u današnjem poredbenom pregledu možemo reći kako je gotovo i jedini<sup>16</sup>, uveo je Ustav Švicarske iz 1848. god. Prema tom Ustavu kao i njegovim tzv. *Totalrevision*, potpunim revizijama 1874. i 1999. god. oblik švi-

11 O slabostima i mogućim alternativama ovoga instituta vidi više u Koenig, Louis W., *The Chief Executive*, New York University, 1975., str. 56-61; usp. u izvršnoj studiji Podolnjak, Robert, *Američki Vrhovni sud kao politička institucija: slučaj Bush v. Gore*, *Pravni vjesnik* - 19(2003), 1-2; str. 285-324; Glennon, Michael J., *When No Majority Rules, The Electoral College and Presidential Succession*, *Congressional Quarterly*, 1992.; *Choosing a President: The Electoral College and Beyond*, Schumaker, Paul D., Loomis, Burdett A. (ur.), *Seven Bridges Press*, New York, 2002.

12 'Neodgovornost' državnoga poglavara u suvremeno doba rezultat je pravne fikcije iz britanskoga ustavnopravnoga povijesnog razvoja - "The King can do no wrong"

13 Bačić, Arsen, *Ustavno pravo, teorija i inerpretacija*, Pravni fakultet u Splitu, 1995., str. 267

14 Bačić ističe kako ni politička neodgovornost nije karakteristika svake monarhije u prilog čemu navodi odredbu francuskoga Ustava iz 1870. god. prema kojoj je car odgovoran pred narodom i u svakom trenutku može pred narodom i odgovarati - *Ibidem*

15 Vidi više u Pajvančić, Marijana, *Kolektivni šef države*, Institut za političke studije Fakulteta Političkih nauka, Beograd, 1981.

16 U San Marinu položaj državnoga poglavara (ujedno i predsjednika Vlade) imaju dva "kapetana-regenta" koja parlament bira svakih šest mjeseci, a povijesno podrijetlo im se može pronaći u institutu konzula iz doba Rimske Republike. Državni poglavar Andore su dva "princa" od kojih je jedan svakodobni predsjednik Francuske, a drugi svakodobni biskup od Urgella u Španjolskoj. Budući da je Andora Principat, francuski predsjednik je jedini državni poglavar u svijetu koji je istodobno monarh i predsjednik republike, te kojega kao monarha na općim izborima biraju građani (premda ne Andore, već Francuske). Rimski biskup kao državni poglavar države vatikanskog grada je izborni monarh kojega u konklavi biraju kardinali (prinčevi Rimokatoličke Crkve). Više od 500 godina, rimski biskup se u pravilu bira iz reda kardinala, no prema kanonskom pravu Rimokatoličke Crkve za biti biran je sposoban svaki kršteni (naravno, prema rimokatoličkom obredu) muškarac koji razumno i svojom voljom može i želi prihvatiti zaredenje za rimskoga biskupa.

carskoga kolektivnoga državnoga poglavara je ostao do danas neizmijenjen. Premda Ustav Švicarske Konfederacije utvrđuje da predsjednika Konfederacije (*Bundespräsident(in)*, *Présidence de la Confédération*, *Presidente della Confederazione*, *President(a) da la Confederaziun*)<sup>17</sup> bira Savezna skupština iz reda članova Savezne vlade na mandat od jedne godine, u švicarskom sustavu zapravo ne možemo govoriti o državnom poglavaru jer njegove funkcije kolektivno obnaša Savezna vlada. Predsjednik Konfederacije je samo *primus inter pares* i njegov glas odlučuje u slučaju podjele glasova u Saveznoj vladi koja, uključujući njega (ili u duhu teksta na njemačkom i retroromanškom – nju), broji sedam članova. Savezna skupština bira također iz reda članova Savezne vlade i potpredsjednika Konfederacije. Mandati predsjednika i potpredsjednika, ne mogu biti obnovljivi niti predsjednik može biti izabran za potpredsjednika u godinu dana nakon isteka mandata.<sup>18</sup>

Pored Ustava Švicarske institucija kolegijalnog državnoga poglavara našla je svoje mjesto u ustavu Urugvaja<sup>19</sup> i ustavima socijalističkih zemalja do polovice prošloga stoljeća. Kako je već u ustavima socijalističkih zemalja polovicom prošloga stoljeća nastupila tendencija napuštanja kolektivnoga oblika državnoga poglavara<sup>20</sup>, a osobito po završetku “baršunastih revolucija” u zemljama bivšega Istočnog bloka, možemo reći da je koncept kolektivnoga državnoga poglavara u ustavno-političkom ustrojstvu suvremenih državnih zajednica (osim Švicarske) u cijelosti napušten.<sup>21</sup>

#### 4. DRŽAVNI POGLAVAR I MODELI USTROJSTVA VLASTI

Do sada smo utvrdili postojanje uzajamne zavisnosti između državnoga poglavara i oblika vladavine, pa stoga i cjelokupnoga ustavnopravnoga ustrojstva neke države, te u skladu s time razlikujemo monarhijskog i republikanskog državnoga poglavara.

Pored ovih ‘tipova’ državnoga poglavara ustanovili smo i postojanje individualnog i kolektivnog državnoga poglavara. Navedene ‘tipove’ državnih poglavara možemo povezati s, danas bi se već moglo reći, klasičnim modelima ustrojstva vlasti: parlamentarnim, polupredsjedničkim, predsjedničkim i skupštinskim i uočiti spregu oblika vladavine u državnoj zajednici, modela ustrojstva vlasti i ‘tipa’ državnog poglavara. Ovdje naglašavamo kako klasifikacija pojedinoga modela nailazi na empirijske nedosljednosti i suprotnosti u pojedinačnim slučajevima s obzirom na njihova nesuglasja s teorijskim okvirom koncepcije u koju bi se prema pretežitom broju značajki mogli uvrstiti.<sup>22</sup>

17 Zanimljivo je razmotriti s jezičnog stajališta da švicarski ustav na njemačkom i retroromanškom jeziku koriste oba roda za ovu državnu funkciju - predsjednik ili predsjednica Konfederacije, na francuskom jeziku se koristi srednji rod - Predsjedništvo Konfederacije, a na talijanskom je ona navedena samo u muškom rodu - predsjednik Konfederacije

18 čl. 174., 175., 176. Ustava Švicarske Konfederacije - <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf> - tekst Ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen na web stranici Federalnih državnih tijela Švicarske Konfederacije

19 Prema urugvajskom ustavu donešenom 1952. god. Nacionalno vijeće vlade (*Consejo Nacional de Gobierno*) bilo je kolegijalno tijelo koje se sastojalo od devet članova, od kojih su šest bili iz reda stranke koja je osvojila većinu glasova na izborima, a tri iz reda stranke slijedeće po broju glasova. Predsjednik vijeća se rotirao iz reda šest predstavnika pobjedničke stranke, s mandatom od godinu dana. Ovaj sustav se u Urugvaju primjenjivao od 1918.-1933., te od 1952.-1967.

20 Zanimljiv izuzetak predstavljale su DR Njemačka i Rumunjska koje su, nakon što su sve ostale socijalističke zemlje 50-ih godina uvele u svoj ustavni sustav individualnoga državnoga poglavara, početkom 60-ih godina prošloga stoljeća umjesto individualnoga (kojega su do tada imale) uvele kolektivnoga državnoga poglavara (Državno vijeće).

21 O kolegijalnom obliku državnoga poglavara u pojedinim socijalističkim državama vidi više u Đorđević, Jovan, Ustavno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 535-539; Kutlešić, Vladan, Šef države u bivšim socijalističkim državama, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 1995, vol. 43, br. 1-2, str. 1-22

22 O značajkama pojedinih koncepcija vidi više kod pojedinih ustavno-politoloških autora - Sokol, Smiljko, Polupredsjednički sustav i parlamentarizam, Politička misao - 29 (1992), 3; str. 4-17; Smerdel, Branko, Nove demokracije, konstitucionalizam i

Parlamentarni sustav vlasti se ustrojava i u državnim zajednicama republikanskog i monarhijskog oblika vladavine, pa otuda u tom sustavu i mogućnost postojanja i monarha ili predsjednika republike kao državnoga poglavara.

U preostalim sustavima ostvaruje se republikanski oblik vladavine, pa je stoga postojanje monarha u njihovu sklopu isključeno.

U prva tri navedena sustava se na čelu države nalazi samostalni (inokosni) državni poglavar.

Postojanje kolektivnog državnog poglavara povijesno je pretežno karakteristično za državne zajednice koje su težile koncentraciji političke moći u predstavničkom tijelu, iako se ona, ustavno zbiljski, ondje nije nalazila - već npr. u socijalističkim državama u centraliziranom partijskom aparatu<sup>23</sup>, dakle, skupštinski sustav, no niti u njima nije isključeno postojanje i samostalnoga državnoga poglavara.

Razmatranja kako o ustavnopravnom, tako i o političko-zbiljskom položaju, ulozi, ovlastima i odgovornosti državnog poglavara razlikuju se, dakle, s obzirom na navedene ustavno-političke modele. Ipak, potrebno je napomenuti kako je teško dati sažeti pregled o funkciji državnoga poglavara usporedbom ustavnopravnog uređenja država unutar istoga modela organizacije vlasti. Naime, niti jedna se ne uređuje niti ostvaruje organizaciju vlasti dosljedno općim teorijskim postavkama koje bi trebale vrijediti za model kojemu 'pripadaju'. I sama institucija državnoga poglavara ne poznaje neki univerzalni oblik, već ima niz varijacija i odstupanja.

## 5. POLOŽAJ MONARHA U SUVREMENOJ PRAVNOJ I POLITIČKOJ TEORIJI I PRAKSI

Položaj monarha danas se ocjenjuje prvenstveno kroz ulogu ceremonijala i tradicije i kao takav i prevladava. Ipak u određenim situacijama monarh može imati (iako zasada samo na razini teoretskih razmatranja) značajnu ulogu, pa i stvarnu moć.<sup>24</sup>

Tako se u jednoj od novijih ustavnopravnih i politoloških studija o britanskoj Kruni (Kraljici) kao, kako u predgovoru stoji "ustavnog srca britanskog sustava državne vlasti"<sup>25</sup>, spekulira o mogućim situacijama kada bi Kraljica mogla imati i pravu političku ulogu. Takve situacije bi bile moguće u slučaju formiranja tzv. *hung* Parlamenta<sup>26</sup> kada bi se monarh našao u dilemi koga 'postaviti' za budućega prvog ministra o čemu još ne postoji jasna ustavna konvencija, odbijanja vlade da monarhu

organizacija vlasti, Zakonitost - 47 (1993), 1; str. 5-22; Bačić Arsen, O parlamentarnom, predsjedničkom i skupštinskom sistemu organizacije vlasti u Ustavno pravo, teorija i interpretacija, Pravni fakultet u Splitu, Split, 1995., str. 102-108; Kasapović, Mirjana, Parlamentarizam i prezidencijalizam u Istočnoj Europi, Politička misao - 34(1997), 1, str. 5-20

23 Kutlešić, Vladan, Šef države u bivšim socijalističkim državama, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 1995., vol. 43, br. 1-2, str. 1-22

24 Tako Rodney Brazier, profesor emeritus ustavnog prava na Sveučilištu u Manchesteru, istaknuti britanski ustavnopravni stručnjak navodi: "U ozbiljnom ustavnom stanju nužde kakvoga, zapravo, nikada nećemo vidjeti, Kraljičin prerogativ 'pridržanih ovlasti' bi morao zauzeti središte pozornosti." - *The Nature of the Crown: A Legal and Political Analysis*, Sunkin, Maurice, Payne, Sebastian (ur.), Oxford University Press, 1999., str. 343

25 Ibidem, str. 1

26 Saziv Parlamenta nakon održanih izbora u kojemu niti jedna od stranaka, u britanskom dvostranačkom sustavu (ali i drugim državama Westminsterškog modela - Australija, Kanada), nema dovoljan broj mandata kako bi samostalno formirala vladu pa stranka koja ima veći broj mandata u odnosu na ostale treba formirati manjinsku vladu. Ovakva situacija je aberacija od najčešćeg ishoda izbora u dvostranačkom sustavu koji dovodi do jasnog razgraničenja pobjedničke i opozicijske stranke s obzirom na osvojene mandate u Parlamentu. Ovo ne treba

podnese ostavku ili preporučiti održavanje izbora nakon poraza prilikom glasovanja o povjerenju u Donjem domu kao i korištenja monarhovog zakonodavnog veta. Za posljednji slučaj kao primjer se navodi mogućnost da Vlada kroz Parlament "progura" prijedlog zakona koji je u suprotnosti s demokratskim temeljima Ustava<sup>27</sup> te da ga Kraljica ne potvrdi ispunjavajući svoju ulogu posljednjega zaštitnika ustava. Premda se Vlade Njegova Veličanstva nisu ponašale na ustavno neprihvatljive ili nelegalne načine koji bi zazivali primjenu kraljevskih 'pridržanih ovlasti', u krajnje složenim političkim okolnostima Kraljičine diskrecijske ovlasti bi postale, do u pojedinih, predmetom interesa političara radi rješavanja političkih pitanja, ističu Sunkin i Payne. Ukoliko bi politički proces bio neuspješan, Kraljica bi kao državni poglavar, u svojstvu konačnog ustavnog arbitra, trebala djelovati najbolje što može.<sup>28</sup> U praksi parlamentarni brojevi, dakle, zapravo odlučuju tko će biti *prime minister* i ova odluka britanskoga monarha je samo formalnoga karaktera. Stvarni izbor koga izabrat će za Prvog ministra posljednji put je jedan britanski monarh imao 1963. god.<sup>29</sup>

U Belgiji je na početku II. svj. rata kralj Badouin preuzeo sve izvršne funkcije od Vlade i neposredno ih sam obnašao. Za Belgijance najkontroverznija njegova odluka bila je ona o predaji Belgije Njemačkoj zbog koje je okočanjem rata morao abdicirati.

A da položaj i značenja monarha u suvremeno doba i korištenja njihovih ovlasti nije samo na razini teorijskih spekulacija govori i primjer španjolskog kralja Juana Carlosa i njegove uloge u gušenju vojnog udara 1981. god., čime se pokazao jamcem stabilnosti i demokracije u Španjolskoj, što se promijenilo 2014. god. kada je zbog niza obiteljskih skandala bio prisiljen abdicirati u korist svoga sina Felipea VI.

Knez Lichtenstaina je 2003. god. dobio za suvremenog monarha nezamislive ovlasti: pravo apsolutnog veta na odluke Parlamenta i pravo raspuštanja Vlade prema vlastitom nahodjenju.<sup>30</sup>

I dok su, dakle, neki monarsi zadržali kao stvarne ovlasti samo reliktna prava iz feudalnoga razdoblja<sup>31</sup>, neki imaju neke ovlasti koje bi se mogle usporediti s onima predsjednika republike u predsjedničkom sustavu.<sup>32</sup>

27 mijesati s mogućom aberacijom u vidu disproporcije ukupno osvojenih glasova na državnoj razini i broja ostvarenih mandata u Parlamentu, kada s obzirom na relativni većinski sustav u malim izbornim jedinicama, stranka koja je osvojila manji ukupni broj glasova na državnoj razini (ali ne i izbornih jedinica), osvoji većinu mjesta u Parlamentu. U slučajevima formiranja 'hung parlamenta' u Velikoj Britaniji su do danas djelovale koalicijske vlade u samo šest navrata (1852.–1855., 1915.–1916., 1916.–1922., 1931.–1940., 1940.–1945., 2010.– do danas), pri čemu su torijevcima ili laburistima kao koalicijski partner pristupali Liberali, a jedini slučaj kada su u istoj vladi bili zajedno torijevci i laburisti je bio tijekom 2. svj. rata. Ovo govori da su koalicijske vlade u dvostranačkom sustavu westminsterskog modela vrlo rijetka iznimka. Za gledište o (ne)demokratskoj engleskoga političkog sustava do sredine 20. st. vidi u Kurtović, Šefko, Engleski parlamentarizam i demokracija - Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 52(2002), 1, str. 45-70

28 The Nature of the Crown: A Legal and Political Analysis, str. 343-344

29 U listopadu 1963. god. dotadašnji Prvi ministar Harold Macmillan je zbog bolesti podnio ostavku. Unutar Konzervativne stranke je bilo nekoliko kandidata, a Macmillan je sve poduzeo da vodstvo stranke ne preuzme Rab Butler, dok je i Reginald Maulding imao jake šanse. Kraljici je predložen Alec Douglas-Home, koji je u tom trenutku bio član Doma lordova. Kako je prema političkoj konvenciji bilo neprihvatljivo da Prvi ministar sjedi u Gornjem domu Parlamenta, Douglas-Home se odrekao mjesta u Domu lordova, a u studenom se na izborima natjecao i pobijedio za mjesto u Donjem domu. U razdoblju između ostavke u Gornjem domu i izbora u Donji dom Douglas-Home je uz Kraljičinu privolu bio Prvi ministar koji nije pripadao niti jednom od domova Parlamenta.

30 U slučaju da Vlada izgubi povjerenje Kneza, on će imenovati *interim* Vladu, o povjerenju kojoj se najkasnije četiri mjeseca od raspuštanja Vlade mora glasati u Dietu (parlamentu), osim ako u međuvremenu Knez nije sastavio novu Vladu na prijedlog i uz suglasnost Dieta. - čl. 80. st. 1. Ustava Kneževine Lihtenštajn - <http://www1.umn.edu/humanrts/research/liechtenstein-constitution.pdf>

31 Britanski monarh ima npr. pravo izdavanja novca, pravo davanja dozvola trgovinama i sajmovima, pravo tiskati i ovlastiti druge da tiskaju i izdaju autoriziranu verziju Biblije (kao zaštitnik vjere - Anglikanske Crkve)

32 Norveški monarh ovlašten je donositi i opozvati uredbe koje se tiču trgovine, carinskih pristojbi, svih gospodarskih područja

Kako smo se upustili u usporedbe ipak je potrebno ponoviti kako je teško izvesti generalne formule o funkciji državnog poglavara s obzirom na modele ustrojstva vlasti. Norveški monarh i njemački savezni predsjednik su poglavari država s parlamentarnim sustavom vlasti, no prvi za razliku od drugoga ima pravo stavljanja veta na zakonski prijedlog. I ne samo to, već je taj veto gotovo apsolutnog karaktera dok je s druge strane, npr. veto poljskog predsjednika u polupredsjedničkom sustavu "samo" suspenzivnog karaktera. Poredbenim pregledom bismo mogli pronalaziti niz ovakvih primjera nekonzistentnosti primjene teorijskog okvira pojedinog modela (ako se uzme u obzir da on zaista i postoji) u konkretnim državnim zajednicama koje ga usvajaju.

## 6. OPĆI PREGLED USTAVNIH OVLAŠTI DRŽAVNOGA POGLAVARA

Uz uvažavanje svih problema i nedostataka usporedbi, ipak je moguće dati sumarni pregled poslova koji su pretežno, ali naravno ne i svugdje kumulativno, vezani uz funkciju državnoga poglavara neovisno o modelu ustrojstva vlasti i obliku vladavine državne zajednice na čijem je čelu, pri čemu treba imati u vidu sljedeće:

- u parlamentarnom sustavu državnog poglavaru je za donošenje odluka iz njegova djelokruga potreban supotpis (premapotpis) odgovarajućeg resornog ministra, koji je u pojedinim državama uređen na različite načine i za različite ovlaštene, u polupredsjedničkom sustavu potreba državnog poglavara za supotpisom je više iznimka nego pravilo, dok se u predsjedničkom sustavu ovaj institut ne primjenjuje

- u parlamentarnom i polupredsjedničkom sustavu postoji dvojnost, bicefalnost izvršne vlasti koja je "podijeljena" između državnoga poglavara i vlade kao zasebnog tijela državne vlasti na čijem čelu se nalazi predsjednik vlade (engl. *Prime minister*, franc. *Premier ministre*, njem. *Kanzler*); u predsjedničkom sustavu državni poglavar je jedini šef egzekutive jer vlada kao zasebno tijelo odvojeno od funkcije državnog poglavara ne postoji, pa svi ministri izravno odgovaraju i ovi se o predsjedniku republike

Ovlaštene koje se državnog poglavaru povjeravaju na različite načine<sup>33</sup> mogu se različito i prema različitim kriterijima sistematizirati. Bačić primjerice razlikuje legislativna ovlaštenja, sudsku i egzekutivnu nadležnost državnoga poglavara.<sup>34</sup>

Sami ustavi koriste različite izraze: nadležnosti, ovlaštenja, funkcije. Moguće je govoriti i o ulogama državnoga poglavara (glavnoga diplomatskog državnog službenika, glavnoga državnog službenika zaduženog za imenovanja drugih službenika, glavnoga službenika izvršne vlasti, glavnoga zapovjednika oružanih snaga...).

Na ovome mjestu ih iznosimo samo poopćeno ne praveći razliku između funkcija državnoga poglavara i ovlaštenja koja iz tih funkcija proizlaze, pa smo se odlučili za zajednički izraz 'poslovi' koji bi nam trebao olakšati sistematičnost ovoga pregleda. U konačnici ispunjavajući svoje nad-

i policije koji ostaju na snazi do sljedećeg saziva Stortinga - čl. 17. Ustava Kraljevine Norveške - <https://www.stortinget.no/en/Grunnlovsjubileet/In-English/The-Constitution---Complete-text/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Stortinga, 2013.

33 Najčešće se to čini u posebnoj glavi ustava koja se odnosi na državnog poglavara, no moguće je da su odredbe raspršene, što je manje sistematično, kroz cijeli tekst ustava, a negdje nisu samo u ustavu, pa npr. Ustav Češke u čl. 63. st. 2. određuje da je predsjednik republike također ovlašten izvršavati ovlaštene koje nisu izričito utvrđene ustavom, ako je tako utvrđeno zakonom. - <http://www.usoud.cz/en/constitution-of-the-czech-republic/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen na web stranici Ustavnog suda Češke Republike

34 Bačić, Arsen, op. cit., str. 268



ležnosti, koristeći svoje ovlasti, obavljajući svoje funkcije ili vršeći svoje ustavne uloge, državni poglavar obavlja određene poslove državnopravnoga i ustavnopolitičkoga značenja.

- Poslovi arbitra i medijatora u odnosima zakonodavne i izvršne vlasti

Kao stabilan element sustava državne vlasti kojem je povjerena briga za njegovo skladno i neometano djelovanje u razdobljima prijenosa vlasti nakon općih izbora ili krize vlasti državni poglavar ispunjava svoje ovlasti koje su mu ili izričito povjerene ustavom ili su stvar političke konvencije. U tom smislu državni poglavar saziva predstavničko tijelo na prvo zasjedanje nakon održanih izbora, određuje i imenuje mandataru vlade (naravno, u skladu s rasporedom osvojenih mjesta u predstavničkom tijelu)<sup>35</sup>, u slučaju pada vlade održava konzultacije s predstavnicima parlamentarnih stranaka i određuje novoga mandataru ukoliko

se uspije formirati nova većina ili može raspustiti parlament na prijedlog vlade.<sup>36</sup>

Državni poglavar može se obraćati predstavničkom tijelu<sup>37</sup>; može sazvati, predsjedati i iznositi svoje stavove vladi (ovisno o modelu ustrojstva vlasti).

- Poslovi vezani uz zakonodavstvo i poslovi "zakonodavnog" karaktera

Zakonodavni postupak se gotovo u pravilu okončava potvrdom i proglašenjem zakona od strane državnoga poglavara. Ovaj postupak se naziva *promulgacija*.<sup>38</sup> Pored toga, državni poglavar može odgoditi potvrdu ili se protiviti zakonu koji je prošao zakonodavni postupak u predstavničkom tijelu.<sup>39</sup> Također, državni poglavar ovlašten je na donošenje uredbi sa zakonskom snagom koje se mogu odnositi na različite odnose i za koje je različito uređen institut supotpisa, a donošenje kojih osobito dolazi do izražaja za vrijeme izvanrednog stanja.

35 Zanimljiv je jedan izuzetak. Prema Glavi 6. čl. 4. švedskog *Regeringsformen* (prijevod na engleski - Instrument of Government) kojim se ovlast imenovanja mandataru vlade povjerava *Speaker-u*, Predsjedniku *Riksdaga* (švedskoga predstavničkoga tijela), koji nakon održanih konzultacija s predstavnicima svake stranke ili grupe stranaka, i vijećanja s Potpredsjednicima *Riksdaga*, mandataru predlaže Riksdagu na glasanje. - <http://www.riksdagen.se/en/Documents-and-laws/Laws/The-Constitution/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Riksdaga

36 Raspuštanje parlamenta (čije maksimalno trajanje mandata do sljedećih izbora je fiksirano ustavom) u većini parlamentarnih sustava državni poglavar obavlja uz konzultacije i na prijedlog predsjednika vlade ili kabineta u cjelini, no u nekim parlamentarnim i predsjedničkim sustavima državni poglavar ove radnje može poduzeti na vlastitu inicijativu, samostalno. U nekim državama ustavom je fiksirano razdoblje zasjedanja predstavničkoga tijela, pa ne postoji mogućnost njegova prijevremenog raspuštanja osim u ustavom utvrđenim određenim okolnostima (Article II, Section 1., Clause 4. Ustava SAD-a). U pojedinim državama, ako predsjednik vlade izgubi podršku u parlamentu, državni poglavar može odbiti zahtjev predsjednika vlade za raspuštanjem parlamenta, primoravajući ga time na podnošenje ostavke; o institutu raspuštanja predstavničkoga tijela vidi više u Kurtović, Šefko, Raspuštanje parlamenta, neposredna demokracija i njene posljedice, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu - 51(2001), 2, str. 307-329; Tomljanović, Biljana, Pravo raspuštanja parlamenta, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu - 48(1998), 1/2, str. 149-167

37 npr. *State of the Union Address* američkog predsjednika; *Her Majesty Gracious Speech to both Houses of Parliament* britanske kraljice

38 U zemljama Commonwealtha ovaj postupak se naziva *Royal Assent* (dosl. kraljevski(a) pristanak/suglasnost)

39 Veto državnoga poglavara na zakon koji je prošao zakonodavni postupak u parlamentu može biti prevladan najčešće uz otežanu proceduru i kvalificiranu većinu u predstavničkom tijelu kojem je od strane državnoga poglavara vraćen zakon. Prema Ustavu SAD-a veto će biti prevladan ako za isti zakonski prijedlog (*Bill*) glasa 2/3 članova obaju domova Kongresa. Prema čl. 77., 78. i 79. norveškog ustava Kralj može odbiti sankcionirati zakonski prijedlog i vratiti ga *Stortingu*. U tom slučaju zakonski prijedlog ne smije biti vraćen na potvrdu Kralju od strane istoga saziva *Stortinga*. Odbijanje kraljeve sankcije zakonskoga prijedloga može biti prevladano ako on prođe neizmijenjen kroz dva saziva *Stortinga* koji su nastupili nakon dvaju parlamentarnih izbora i između kojih su bila najmanje dva saziva *Stortinga* i ako izmijenjen zakonski prijedlog nije prošao kroz *Storting* u razdoblju između ta dva saziva.

- Poslovi u slučaju izvanrednog stanja

Ne ulazeći podrobnije u problem i razlike u definiranju izvanrednog stanja i opasnosti koje se u njima kriju za demokratski poredak<sup>40</sup>, od rimskih vremena<sup>41</sup> je postalo jasno da je u takvom stanju normalno funkcioniranje cjelokupnog sustava vlasti bitno otežano i da s razloga efikasnosti funkcioniranja, a ponekad i održavanja gole opstojnosti toga sustava obavljanje državne vlasti treba koncentrirati oko malog broja osoba, kojima je naravno na čelu državni poglavar. Vršenje izvanrednih ovlasti (*emergency powers*) ograničeno je samo za trajanja takvog stanja i do vraćanja sustava u "normalni hod", uz istodobnu ili naknadnu provjeru i potvrdu njihova vršenja od strane državnih organa koji u tom trenutku ne mogu djelovati ili im je djelovanje ograničeno (vlada, predstavničko tijelo).<sup>42</sup>

- Poslovi imenovanja visokih državnih službenika

Državni poglavar ovlašten je imenovati državne službenike samostalno ili u suglasju s vladom (npr. vlastite savjetnike, šefove obavještajnih službi, članove vijeća nacionalne banke, predstavnike centralne vlasti u jedinicama lokalne samouprave).

- Poslovi vezani uz diplomatske odnose

Osim što su predmetom ustavnog uređenja ovi poslovi predmet su konvencija međunarodnog javnog prava na polju diplomacije i diplomatskih odnosa. Veleposlanici i konzuli stranih država predaju svoje vjerodajnice (akreditive) i one se pohranjuju, kao i nastupni posjeti održavaju kod državnoga poglavara. Uobičajeno je da državni poglavar potpisuje međunarodne ugovore (drugo je pitanje njihove ratifikacije) i imenuje, bilo samostalno bilo u suglasju s nekim drugim državnim tijelom, veleposlanike i konzule, te uživa osobit diplomatski imunitet (bilo da je u službenom posjetu ili *incognito*) prilikom gostovanja u inozemstvu. Premda je pitanje objave rata ili mira uvijek vezano uz međunarodne odnose ovu ovlast bismo vezali uz ovlasti vrhovnog zapovjednika.

- Poslovi zapovjednika oružanih snaga

Državni poglavar je vrhovni zapovjednik oružanih snaga. Kao takav imenuje i postavlja, samostalno ili u suradnji s odgovarajućim resornim ministarstvom, najviše vojne časnike, utvrđuje promaknuća, dodijeljivanja pohvala i ordena i razrješenja s dužnosti časničkog kadra. Premda to nije predmet ustavnopravnoga uređivanja iz ove njegove funkcije proizlazi položaj na kraju zapovjednog lanca u najčešće minuciozno utvrđenoj proceduri odlučivanja o korištenju i aktiviranja najjačeg oružja kojim raspolažu oružane snage (u državama koje raspolažu nuklearnim arsenalom). Uz ovu funkciju neodvojivo je vezana i ovlast objave rata i mira, koja ipak nigdje nije isključivo pravo državnoga poglavara (dijeli ga s predstavničkim tijelom), ali je u pojedinim državama zbiljskim postupanjem znala biti uzurpirana od strane državnih poglavara<sup>43</sup>,

40 Vidi više u Gardašević, Đorđe, Ograničenja ljudskih prava i temeljnih sloboda u izvanrednim stanjima: doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.; Blagojević, Anita, Ljudska prava u kontekstu terorizma i antiterorizma, Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2010.

41 Dictator (lat., od *dictare* - glasno govoriti, kazivati u pero, diktirati, zapovijedati), osoba, po pravilu iz reda konzulara, kojoj je u izvanrednim prilikama, kao što su nemiri ili teža ratna opasnost, bila povjerena cjelokupna državna vlast na vrijeme od najduže šest mjeseci... - Romac, Ante, Rječnik rimskog prava, Informativ, Zagreb, 1989., str. 96-97

42 Vidi više u Warber, Adam L., *Executive Orders and the Modern Presidency: Legislating from the Oval Office*,

43 Lynne Rienner Publishers, 2006.; Branum, Tara L., *President or King - The Use and Abuse of Executive Orders in Modern-Day America*, *Journal of Legislation*, Vol. 28, 2002.; Padjen, Ivan, Uredbe iz nužde hrvatskog predsjednika : mjerodavnost francuskoga javnog prava, *Politička misao* - 33(1996),1; str.149-165; Kosnica, Ivan, Uredbe iz nužde predsjednika Republike Hrvatske iz 1991.-1992., *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* - 61(2011),1; str.149-179

a u kontekstu suvremenog načina ratovanja i terorizma postepeno gubi na značenju.<sup>44</sup>

- Poslovi vezani uz sudstvo i poslovi “sudbenog” karaktera

Ovi poslovi ostatak su onoga što je u feudalnom razdoblju predstavljalo kraljeve prerogative kao najvišeg suca zemlje. Državni poglavari u pojedinim državama, samostalno ili u suradnji s odgovarajućim resornim ministarstvom, imenuju i postavljaju suce (uglavnom viših i sudova najviše instance). Također, kao povijesni relik, državni poglavar ima pravo pomilovanja. Pravo davanja pomilovanja više nije isključiva diskrecijska ovlast državnog poglavara, već se stavlja u okviru pravno utvrđene procedure, a pripremanje prijedloga odluka za davanje pomilovanja se prepušta za taj posao posebno formiranim i kompetentnim tijelima.

- Poslovi ceremonijalnog i reprezentativnog karaktera

Nalazio se u zemlji ili inozemstvu, na godišnjem skupu diplomatskog kora akreditiranog u njegovoj zemlji ili na privatnom ljetovanju u drugoj državi, državni poglavar uvijek predstavlja svoju državu i kao takav u inozemstvu uvijek uživa poseban tretman i odaju mu se posebne počasti. Državni poglavar može dodjeljivati posebna priznanja, ordene i nagrade kako se to uobičajava reći osobito zaslužnim, domaćim i stranim državicima, javnim osobama, građanima i državnim službenicima.

## ZAKLJUČAK

Državni poglavar predstavlja državnu zajednicu. On je jamac njezine stabilnosti, te u kriznim situacijama treba biti njezin kohezijski element. Državni poglavar je medijator u odnosima tijela državne vlasti. Kroz položaj državnoga poglavara očitava se kontinuitet državne zajednice.

Rečeno vrijedi neovisno o kojemu obliku državnoga poglavara je riječ: monarhu ili predsjedniku republike, samostalnim (inokosnom) ili kolegijalnom državnom poglavaru. Svaki od ovih oblika državnoga poglavara ima različitu poziciju i opseg ovlasti unutar pojedinoga ustavnoga sustava, no neovisno o ovim različitostima za sve se može utvrditi svojevrсна univerzalna lista poslova koje obavljaju. Uzmu li se u obzir poslovi koji su državnom poglavaru povjereni unutar ustavnog sustava pojedine države ta lepeza se može kretati od čisto ceremonijalnog “poziranja”, do donošenja sudbinskih odluka za naciju na čijem je čelu.

Pored svega gore navedenoga uz ponavljanje da ove funkcije i ovlaštenja državnim poglavarima u različitim državama pripadaju u različitom opsegu i da ih ostvaruju na različite načine potrebno je navesti i politološko - psihološki aspekt funkcije državnoga poglavara.

Riječ je naime o samom karakteru i ličnosti osobe koja obnaša ovu funkciju, kao i okolnostima u kojima ju je njezino obnašanje zateklo. Državni poglavar s najmanjim opsegom ustavom povjerenih mu ovlasti može snagom svoje osobnosti, ugleda i popularnosti koju uživa u javnosti utjecati na politički život svoje zemlje više od svojega “kolege” u drugoj državi sa širokim ustav-

Prijepore oko tog pitanja u američkom sustavu već je pokazala jednostrana objava neutralnosti SAD-a od strane predsjednika Georgea Washingtona u francusko - britanskom ratu. “... Madison je izrazio svojstvenu apsurdnost: Što da je Predsjednik proglasio neutralnost, a Kongres objavio rat?” - iz Edward S. Corwin, *The President's Control of Foreign Relations* (Princeton, 1917) u Koenig, Louis W., *The Chief Executive*, New York University, 1975., str. 33; Vidi više u npr. Westerfield, Donald L., *War Powers: The President, the Congress, and the Question of War*, Greenwood Publishing Group, 1996.

44 Vidi Buckley, Mary, Fawn, Rick, *Global Responses to Terrorism: 9/11, Afghanistan and Beyond*, Routledge, 2004.; Astrada, Marvin L., *American Power After 9/11*, Palgrave Macmillan, 2010.

nim opsegom ovlasti. I suprotno, ustavnopravno "najmoćniji" državni poglavar može svojim nevršenjem pojedinih ovlasti ili vršenjem u užem opsegu nego što mu je povjeren, kao i snažnijim djelovanjem drugih tijela državne vlasti biti "suzbijen" u sjenu, kao samo jedan, manje značajan čimbenik u političkom životu svoje zemlje.

Politološki gledano ustav je okvir koji državnom poglavaru daje određene mogućnosti, a koji okvir on može poštivati, zaobilaziti ili prekoračivati, ovisno koliko mu to drugi sudionici političkog života dopuste ili toleriraju. Jasno je da se određene političke pojave, poput npr. ličnosti predsjednika Ruske Federacije Putina, ili mehanizma izbora predsjednika Narodne Republike Kine, pa do ekscesa Kim Jong-una ne mogu analizirati iz srednjestrujaških polazišta o ustavnoj demokraciji ustavnopravne i političke znanosti u okvirima kojih smo, u ovome radu, analizirali instituciju državnog poglavara.

## LITERATURA

- Bačić, Arsen, Ustavno pravo, teorija i interpretacija, Pravni fakultet u Splitu, Split, 1995.
- Chrimes, S., B., English Constitutional History, Oxford University Press, 1978.
- Corwin, Edward S., The President, Office and Powers: 1787-1957, History and Analysis of Practice and Opinion, New York University Press, New York, 1957.
- Deren – Antoljak, Štefica, Politički sistem Sjedinjenih Američkih Država, Biblioteka politička misao, Zagreb, 1983.
- Đorđević, Jovan, Ustavno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1978.
- Hättich, Manfred, Temeljni pojmovi političke znanosti, Pan liber, Osijek-Zagreb-Split, 1996.
- Hobz, Tomas, Levijatan, Kultura, Beograd, 1961.
- Krbek, Ivo, Dioba vlasti, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1943.
- Kurtović, Šefko, Opća historija države i prava, Narodne novine, Zagreb, 1989.
- Machiavelli, Niccolò, Vladar, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998.
- Marković, Ratko, Izvršna vlast, Savremena administracija, Beograd, 1980.
- Mratović, Veljko, Filipović, Nikola, Sokol, Smiljko, Ustavno pravo i političke institucije : SFRJ i komparativno, Pravni fakultet, Zagreb, 1981.
- Perić, Berislav, Država i pravni sustav, Narodne novine, 1992.
- Pajvančić, Marijana, Kolektivni šef države, Institut za političke studije Fakulteta političkih nauka, Beograd, 1981.
- Smerdel, Branko, Evolucija predsjedničke vlade u SAD-u: Kongresni veto, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1986.
- Sokol, Smiljko, Smerdel, Branko, Organizacija vlasti, Informator, Narodne novine, Zagreb, 1988.
- Sokol, Smiljko, Smerdel, Branko, Ustavno pravo, Informator, Zagreb, 2009.
- The Nature of the Crown: A Legal and Political Analysis, Sunkin, Maurice, Payne, Sebastian (ur.), Oxford University Press, 1999.
- The Presidency and the challenge of Democracy, Genovese, Michael A., Cox Han, Lori (ur.), Palgrave Macmillan, New York, 2007.
- Babac, Branko, O "Činidbi javne službe" kao kategoriji, Pravni vjesnik - 14(1998), 1/4, str. 7-30
- Branum, Tara L., President or King - The Use and Abuse of Executive Orders in Modern-Day America, Journal of Legislation, Vol. 28, 2002.

- Kasapović, Mirjana, Parlamentarizam i prezidencijalizam u Istočnoj Europi, *Politička misao* - 34(1997), 1, str. 5-20
- Kosnica, Ivan, Uredbe iz nužde predsjednika Republike Hrvatske iz 1991.-1992., *Zbornik Pravnoga fakulteta u Zagrebu* - 61(2011),1; str.149-179
- Kurtović, Šefko, Engleski parlamentarizam i demokracija - *Zbornik Pravnoga fakulteta u Zagrebu*, 52(2002), 1, str. 45-70
- Kutlešić, Vladan, Šef države u bivšim socijalističkim državama, *Anali Pravnoga fakulteta u Beogradu* 1995, vol. 43, br. 1-2, str. 1-22
- Lauc, Zvonimir, O ustavnoj demokraciji, *Politička misao* - 35(1998), 3, str. 137-147
- Mecanović, Ivan, Odgovornost predsjednika republike: (komparativni pregled) , *Pravni vjesnik* - 11(1995), 1/4, str. 67-87
- Padjen, Ivan, Uredbe iz nužde hrvatskog predsjednika : mjerodavnost francuskoga javnog prava, *Politička misao* - 33(1996),1; str.149-165
- Smerdel, Branko, Nove demokracije, konstitucionalizam i organizacija vlasti, *Zakonitost* - 47 (1993), 1; str. 5-22
- Sokol, Smiljko, Polupredsjednički sustav i parlamentarizam, *Politička misao* - 29 (1992), 3; str. 4-17
- Šegvić, Saša, O ratnim ovlastima Predsjednika SAD nakon terorističkog napada 11. rujna 2001., *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* - 52 (2002), 6, str. 1233-1251
- Vujčić, Vladimir, Politička kultura: politička potpora (legitimacija, povjerenje, identitet), *Politička misao* - 36(1999.), 3, str. 101 - 120
- Regeringsformen Kraljevine Švedske - <http://www.riksdagen.se/en/Documents-and-laws/Laws/The-Constitution/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Riksdaga
- Ustav Češke Republike - <http://www.usoud.cz/en/constitution-of-the-czech-republic/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen na web stranici Ustavnog suda Češke Republike
- Ustav Kneževine Lihtenštajn - <http://www1.umn.edu/humanrts/research/liechtenstein-constitution.pdf>
- Ustav Kraljevine Norveške - <https://www.stortinget.no/en/Grunnlovsjubileet/In-English/The-Constitution---Complete-text/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Stortinga
- Ustav Švicarske Konfederacije - <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen na web stranici Federalnih državnih tijela Švicarske Konfederacije

*Samir Vrabec, PhD*

*Leo Akšamović, student at the Faculty of Law in Osijek*

## **CONSTITUTIONAL-POLITOLOGICAL BASICS ON THE INSTITUTION OF THE HEAD OF STATE**

### **Summary**

The paper deals with an analysis and review of the basics on the institution of the head of state in constitutional legal science and politology. It gives a brief review of historical development of this institution, deems legal theoretical correlation in determining the ruling form in certain states and the nature of the head of state position, as well as the relationship between the head of state and government models and a contemporary position of a monarch. Having recognized all issues and disadvantages of comparing and generalizing, the authors convey a summary of tasks that are mainly but not everywhere cumulative, related to the function of the head of state regardless of government model and ruling form in a national community. Functions and authorities in various countries belong to the heads of state to different extent and are implemented differently. However, the authors make a conclusion that political conditions and psychological features of a person embodying the head of state need to be taken into consideration.

*Key words:* head of state, monarch, president of republic, individual (executive, monocratic)  
head of state, collegial (collective) head of state, counter-signature, promulgation,  
reserved powers, pardon

*Dr. Samir Vrabec*

*Leo Akšamović, Student der Fakultät für Rechtswissenschaften der Josip-Juraj-Strossmayer-Universität in Osijek*

## **VERFASSUNGSPOLITOLOGISCHE GRUNDLAGEN DER INSTITUTION DES STAATSOBERHAUPTES**

### **Zusammenfassung**

In dieser Arbeit haben die Autoren eine Analyse und Übersicht über die Institution des Staatsoberhauptes in der verfassungsrechtlichen und politischen Wissenschaft gemacht. Es wird eine kurze Übersicht über die historische Entwicklung der Institution des Staatsoberhauptes angeboten und die rechtstheoretische Korrelation der Bestimmung der Herrschaftsform und des Charakters des Amtes eines Staatsoberhauptes, dann das Verhältnis des Staatsoberhauptes und des Organisationsmodells der jeweiligen Gewalt, sowie die gegenwärtige Position eines Monarchs überprüft. Alle Probleme und Nachteile der Vergleiche und Verallgemeinerungen bewusst, bieten die Autoren eine allgemeine Übersicht über die Aufgaben, die in die Zuständigkeit des Staatsoberhauptes fallen unabhängig vom Modell der Gewaltverfassung und der Herrschaftsform der Staatsgemeinschaft, auf deren Spitze er steht. Die Staatsoberhäupte üben ihre Befugnisse und Zuständigkeiten in verschiedenen Staaten und im verschiedenen Umfang auf verschiedene Art und Weise aus. Die Autoren ziehen die Schlussfolgerung, dass in der Erörterung des Amtes des Staatsoberhauptes auch jeweilige politische Umstände sowie psychologische Eigenschaften der konkreten Person des Staatsoberhauptes in Betracht gezogen werden sollen.

*Schlagwörter:* der Staatsoberhaupt, Monarch, Präsident der Republik, der individuelle (monolitische) Staatsoberhaupt, der kollegiale (kollektive) Staatsoberhaupt, Gegenunterschrift, Promulgation, „Vorbehaltsbefugnisse“, die Begnadigung